

Maráz, Karel

Archivní ochrana pečetí

In: Maráz, Karel. *Sfragistika : studijní texty pro posluchače pomocných věd historických a archivnictví*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2014, pp. 41-43

ISBN 978-80-210-7143-8; ISBN 978-80-210-7146-9 (online : Mobipocket)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/131284>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

ARCHIVNÍ OCHRANA PEČETÍ

První nejjednodušší počátky archivní péče o písemnosti a tím i pečeti, se datují do archivů jejich příjemců. Zejména kláštery měly zájem na uchování písemností, jež pojišťovaly jejich práva, výsady, majetek. Některé řehole tak dokonce měly zakotvenou péči o archiválie i ve svých statutech.

Novodobé konzervační zásahy jsou většinou výsledkem práce první poloviny 20. století. Šlo především o záchranný význam, nebyly ale vždy ideální. Naopak, některé jeho následky se dnes restaurátoři snaží odstranit. Po staletích uložení v archivu nutno konstatovat, že nejen pergameny a papír, ale i pečeti mohou být napadeny plísněmi. Je nutná jejich dezinfekce, zpevnění, jinak hrozí v krátké době degradace voskové hmoty pečeti. Většina pečeti je mechanicky poškozená, zlomená, oddělená od pergamenové listiny, bohužel často i z dřívější doby neodborně konzervovaná či restaurovaná. Pak je třeba provést dekonzervaci. Nevhodným uložením bývají pečeti přeschlé, někdy až tak, že se rozpadají při dotyku. Objevuje se břidlicovité vrstvení, tím se pečeti stávají křehkými a snadno lámavými. Rozpad takových pečeti způsobují organizmy z houbových actinomicet. Škodící je i znečištění pečeti prachem a špínou. Proti nim se v minulosti bojovalo napuštěním pečeti ochranným lakem. Věřilo se, že to pomůže i vůči plísním a vysycháním. Bohužel se po letech ukázalo, že lakování samo je pro voskovou hmotu nebezpečné, navíc mnohdy bylo provedeno ještě než byla odstraněna špína či prach z otisku pečeti. Mechanické poškození pečeti bylo slepováno klovatinou nebo byla snaha spojit pečeť armováním, tedy zatavováním drátů, jindy byl zase přilepován textil a papír za účelem zpevnění. A chybějící části pečeti restaurátoři doplňovali modelováním červeným španělským voskem. Mezi neodborné zásahy patřilo také přišívání a jiné připevňování pečeti, odpadlých od písemnosti. Dosud máme rezervy při opravách textilních závěsů pečeti, jaké např. jsou hedvábné nitě, konopné provázky ad.

Ve 40. letech 20. století se při uložení a ochraně pečeti využívalo kožených váčků. Výhodou byla jejich hebkost, díky níž se pečeť nemohla otírat či jinak poškozovat. Současně takový váček tlumil nárazy a chránil před vlhkem a prachem. Problémem bylo, že pečeť z váčku někdy šlo obtížně vyjmout a při nedostatečném ohledu a trpělivosti badatelem mohlo dojít k jejímu poškození ve formě odlamování či vylamování pečetního vosku. Poněkud lépe v tomto kontextu

uspěl váček vylepšený o šňůrkové či provázkové otevírání, jež rozvázáním učinilo váček dosti širokým.

Některé archivy měly uloženy pečeti v sáčcích z tuhého papíru, jež výhodně umožňovaly velmi snadnou a rychlou manipulaci s pečetěmi, totiž jejich vyjmutí a zase uschování. Ne zcela ideální ale byla drsnost takového sáčku, jenž mohl způsobit poškození pečetního vosku. Ani použití krepového papíru se neukázalo jako ideální. Docela dobře naopak dopadly umělé hmoty, které ale nemohou být ucelené, neboť by vznikala velká neprodyšnost. Dobré zkušenosti byly učiněny s acetylcelulosevou folií. Možná je ještě kartonová krabička, ovšem vypolštářovaná. Jistě zajímavé zkušenosti nám mohou posloužit rovněž ze zahraniční, často však končí na své finanční nákladnosti. Tak např. byly činěny pokusy překrývání pečetí „bublinkovou“ umělohmotnou folií, Tajný vatikánský archiv zkoušel tzv. dvouposchodové uložení pečetí, zajímavé je uložení do průhledné umělohmotné krabice, která se používá pro přenos písemností či jejich vystavení. V německých archivech již tradičně od doby druhé světové války převažuje uložení v obálkách a v hliníkových krabicích jako snaha uchránit pečeti a listiny před ohněm a vodou. Jako vhodné se ukazuje ukládat jednotlivě ve specializovaných krabicích se samostatným upevněním pergamenu i pečetí, byť toto řešení vyžaduje značnou prostorovou náročnost.

Jak se vosková pečeť restauruje? Nejprve je potřeba ji mechanicky očistit, odstranit ev. lakové vrstvy. Následuje dezinfikace a mechanické doplnění pečetního vosku včelím voskem, pochopitelně s vhodným odstínem vzhledem k barvě pečetí. Pokud je pečeť zlomená, spojí se elektrickou jehlou. Po ukončení zásahu se pečeť napustí konzervačním roztokem propolisu.

Poněkud snazší je zásah u bul. Pokud jde o zlaté buly, zde jsou zásahy minimální. U olovených bul je situace složitější. Nejčastěji se setkáváme s bílými krysalkami na povrchu, což je projev oxidace olova. Odstraňují se mechanickým očištěním.

Pokud je pečeť oddělena od písemnosti, pak se klade volně k písemnosti, nepřipevňuje se zpět, ale je potřeba o tomto učinit zmínku v konzervačním protokolu. Listina i s pečetí je pak dána do speciální ochranné krabice, kde jsou obě fixovány, aby nedošlo při manipulaci s nimi či studiu k jejich poškození.

Upevnění listin i pečetní je podobné jako v systému Melinex, jenž se užívá při uložení listin v AČK. Listiny jsou připevněny dvěma melinexovými průhlednými pásky s průhledným krytem, zabraňujícím případným ztrátám pečetí.

Často je zásah nutný již proto, že u původního majitele byla listina s pečeti zcela klimaticky nevhodně uložena. Jednalo se často o vlhké nebo naopak příliš suché, nevětrané či málo uklízené místnosti. To, společně s vodou a ohněm, jsou velmi nebezpečné vlivy, které způsobují degradaci nejen pergamenu a papíru, ale též voskových a kovových pečeti. Z důvodu jejich vlastního mikroklimatu nemohou být listiny s pečeti ani v badatelně nechávány přes noc a je nutné je na noc vracet do trezoru. Po provedení zásahů je nutná čas od času kontrola.

V nedávné době byl v archivech dokladován i zhoubný vliv hmyzích škůdců vrtkavce zhoubného z řádu Coleoptera, čeleď červotočových. Nenapadá jen dřevěná pouzdra, jež chrání pečeti, ale larvy škodí žírem také voskovým pečetním miskám a samotnému pečetnímu vosku.